

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет журналістики
Кафедра радіомовлення і телебачення

Затверджено

на засіданні кафедри радіомовлення і телебачення факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 31 серпня 2020р.)

Завідувач кафедри В. В. Лизанчук

СИЛАБУС

з навчальної дисципліни

«Основи дикторської майстерності»,

що викладається в межах освітньої програми «Журналістика»

першого освітнього рівня вищої освіти

для студентів IV курсу (VIII семестр) із спеціальності 061 Журналістика

Львів - 2020 р.

СИЛАБУС
з курсу «Основи дикторської майстерності»
2020/2021 навчального року IV курс (VIII семестр).

Назва курсу	«Основи дикторської майстерності»
Адреса викладання курсу	Вул. Генерала Чупринки, 49, м. Львів, 79044.
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Факультет журналістики, кафедра радіомовлення і телебачення.
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	06 Журналістика, 061 Журналістика
Викладачі курсу	Гарда Орест Павлович, народний артист України, професор.
Контактна інформація викладачів	(032) 239-47-64 ; (032) 239-40-30 , kafradioiteleb@ukr.net , Львів, вул. Генерала Чупринки, 49, ауд. 308, 310
Консультації по курсу відбуваються	Щосереди о 15 год. Львів, вул. Генерала Чупринки, 49, ауд. 310
Сторінка курсу	https://journ.lnu.edu.ua/course/osnovy-dyktorskoji-majsternosti
Інформація про курс	Під час вивчення цього курсу студенти отримують теоретичні знання про природу красномовства, основні передумови мовленнєвої майстерності, набувають практичних навичок із системи комунікативних якостей мовлення, які є передумовою вираження журналістської думки в яскравій, зрозумілій реципієнтам, дієвій словесній формі. Тому опановують систему комунікативних якостей мовлення: правильність, виразність, стислість, доцільність, щоби усне мовлення теле- і радіожурналіста було цікавим, інформаційно насиченим, тактовним, зрозумілим із урахуванням вікових особливостей, інтелектуально-пізнавальних прагнень глядачів і слухачів.
Коротка анотація курсу	Курс «Основи дикторської майстерності» є вибірковою дисципліною із спеціальності «Журналістика» для освітньої програми «Журналістика» першого освітнього рівня, яку викладають для студентів IV курсу у VIII семестрі 2020/2021

	навчального року в обсязі 3 кредитів (11 год. лекційних, 11 год. практичних занять та 68 год. самостійної роботи)
Мета та цілі курсу	Метою вивчення дисципліни «Основи дикторської майстерності» є опанування студентами техніки мовлення як передумови ефективної словесної дії та особливостей телевізійного- і радіокомунікування, засвоєння нормативної літературної мови, щоби якнайточніше доносити до радіослухачів і телеглядачів зміст журналістських матеріалів і таким чином сприяти формуванню у реципієнтів морально-духовних, національно-громадянських переконань. Адже, слово, підкреслював видатний педагог В. О. Сухомлинський, - це найточніший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої струни людського характеру. Тому студенти теоретично і практично опановують основи дикторської майстерності.
Література для вивчення дисципліни	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990. 2. Бахтин М. М. Проблемы речевых жанров / М. М. Бахтин. – М., 1986. 3. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Ф. Бацевич. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2000. – 237 с. 4. Бугрим В. Журналіст на телеекрані / В. Бугрим. – К., 2000. 5. Гладишева А. О. Сценічна мова / А. О.Гладишева. – К., 1996. 6. Дворянин П. Звукова атмосфера у радіотворчості / П. Дворянин // Теле- та радіожурналістика. – 2009. – Вип. 8. – С.145–150. 7. Дейнегіна Т. О. Майстерність телеведучого: вступ до спеціальності : навчальний посібник / Т. О. Дейнегіна. – Луганськ : ТОВ „Віртуальна реальність”, 2010. – 332 с. 8. Дзюба І. Мова і гримаси суспільства / І. Дзюба // Літературна Україна. – 2003. – 20 берез. 9. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: навч. посібник / З. Є. Дмитровський. – Львів, 2006. – С. 17–33. 10. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської

- творчості : підручник / В. Й. Здоровега. – 2-е вид., переробл. і допов. – Л. : ПАІС, 2004.
11. Іванов В. Ф. Журналістська етика : підручник / Передм. В. П. Мостового. – 2-ге вид., випр. / В. Ф. Іванов, В. Є. Сердюк. – К. : Вища школа, 2007. – 231 с.
  12. Карасьов М. М. Станіславський і сценічна мова / М. М. Карасьов. – К., Мистецтво, 1963. – 160 с.
  13. Корж Н. Г. Із скарбниці античної мудрості / Н. Г. Корж, Ф. Й. Луцька. – Київ, 1988.
  14. Лемко І. Коли надлаmano духовний стрижень народу / І. Лемко // Дзвін. – 2016. – № 3. – С. 121–135.
  15. Лизанчук В. В. Журналістська майстерність: підручник / В. В. Лизанчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 376 с.
  16. Лизанчук В. В. Психологія мас-медіа: підручник / В. В. Лизанчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011.
  17. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: підручник / В. В. Лизанчук. – К.: Знання, 2006. – 628 с.
  18. Лизанчук В. Інформаційна безпека України: теорія і практика : підручник / Василь Лизанчук. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. – С. 181–286, 579–677.
  19. Масенко Л. Європейська хартія як інструмент розколу країни / Л. Масенко // День. – 2012. – 6 верес.
  20. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003.
  21. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. – 5-те вид., переробл. та доп. / І. Л. Михайлин. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – С. 287–316.
  22. Ножин Е. А. Мастерство устного виступлення / Е. А. Ножин – М. : „Политиздат”, 1989.
  23. Платон. Діалоги / Платон. – К., 1995.
  24. Потєбня О. Мова. Національність. Денаціоналізація : статті і фрагменти / О. Потєбня. – Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1992. – 157 с.
  25. Ревуцький Д. Живе слово / Д. Ревуцький. – Львів, 2001.
  26. Ровенчак О. Слово має визволяти, а не поневолювати / О. Ровенчак // День. – 2008. – 3 жовт.

	<p>27. Сагач Г. М. Мистецтво ділової комунікації / Г. М. Сагач. – К., 1995. – 180 с.</p> <p>28. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. – вид. 2-ге, переробл. і доп. / Г. М. Сагач. – К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2000.</p> <p>29. Сербенська О. Актуальне інтерв’ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. – К., 2001. – 206 с.</p> <p>30. Сербенська О. Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою / Олександра Сербенська // Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2002. – Вип. 4. – С.121–127.</p> <p>31. Сербенська О.А. Телевізійний текст як об’єкт вивчення / В. Бабенко, О. Сербенська // Теле- та радіожурналістика. Збірник науково-методичних праць. – Випуск 8. – Львів, 2009. – С.105–118.</p> <p>32. Сердюк О. П. Основи управління комунікативним процесом. – К. : ІЗМН, 1998. – 240 с.</p> <p>33. Томан І. Мистецтво говорити: пер. з чес. / Іржі Томан. – К. : Політвидав України, 1989. – 293 с.</p> <p>34. Фаріон І. Лінгвістичні наслідки Переяславської (з)ради / І. Фаріон // За вільну Україну. – 2002. – 13 листоп.</p> <p>35. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності) / О. Федик. – Львів : Місіонер, 2000. – 300 с.</p> <p>36. Чмут Т. К. Культура спілкування: навч. посіб. для студентів і викладачів вищих навчальних закладів / Т. К. Чмут. – Хмельницький : „ХІРУП”, 1999.</p> <p>37. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : посібник. – 2-ге вид., доповн. і переробл. / А. В. Яковець. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2009. – С.18–53.</p>
Тривалість курсу	90 год.
Обсяг курсу	22 год. аудиторних занять. З них 11 год. лекційних, 11 год. практичних і 68 год. самостійної роботи
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу студент буде :</p> <p style="text-align: center;">Знати:</p> <p>- вимоги до високої культури мовної підготовки теле- та радіоматеріалів, адже українська мова – це дім нашого буття.</p>

Мова – найважливіша частина професійної майстерності журналіста, вона визначає рівень його свідомості, самовиявлення, світосприймання, є важливим показником життєздатності й духовності;

– комунікативні якості теле- та радіомовлення, а саме:

а) *правильність* – володіння нормами літературної мови. Правильне мовлення впливає на свідомість людини, активізуючи роботу лівої півкулі головного мозку. Але для того, щоб воно стало дієвим, воно повинно бути виразним;

б) *виразність* – комунікативна якість, завдяки якій здійснюється вплив на емоції та почуття аудиторії, бо за її допомогою активізується робота правої півкулі головного мозку. До засобів виразності належать порівняння, епітети, метафори, інтонація, тембр голосу, темп мовлення, дикція, приказки, прислів'я, афоризми, крилаті слова та вирази, звертання, риторичні запитання, інверсія, градація, повтор, період тощо;

в) *ясність* забезпечує адекватне розуміння журналістського матеріалу і його сприймання. Причинами неясності мовлення є порушення мовцем норм літературної мови, перенасичення термінами, іноземними словами, англіцизмами, русизмами тощо. Ясність мовлення багато в чому зумовлена точністю мовлення;

г) *точність* виявляється у використанні слів у повній відповідності з їх значеннями. Точність мовлення журналіста забезпечується як екстралінгвістичними, так і лінгвістичними умовами, глибоким знанням предмета мовлення, його українськоцентричною спрямованістю, багатством словникового запасу, конкретною назвою предметів, фактів, подій, явищ;

г) *стилістичність* виявляється у відборі журналістом мовних засобів для вираження головної думки матеріалу;

д) *доцільність* – це особлива організація мовних засобів, яка зумовлює відповідність мовлення меті журналістського теле- та радіоматеріалу;

- специфіку мовленнєвих вимог, які фокусують цінний досвід різних лінгвістичних дисциплін (стилістика, прагматика, основи культури мовлення, лінгвістика тексту та ін.) щодо створення повноцінної комунікації і завдяки

цьому стає тією базою, що дозволяє журналістові оволодіти грамотним процесом говоріння (як уникнути комунікативних провалів, помилок і навіть піднятися до рівня мистецтва живого слова (отримання етико-естетичного задоволення від свого та чужого мовлення)).

Вміти:

- провести «скелетування» матеріалу для визначення основної події та логічних центрів;
- аналізувати комунікативні якості журналістів, теле- і радіопередач, визначивши правильність, виразність, ясність, точність, стислість і доцільність інформування;
- правильно користуватися органами мовлення (дихальними, голосовими, артикуляційними), щоби теле- і радіоматеріали, які готують і транслюють журналісти, якнайточніше були сприйняті аудиторією;
- на високому інтонаційно-інтелектуальному рівні прочитати вірш, уривок з прозового твору, приказки, прислів'я, скоромовки, що сприятиме виробленню техніки мовлення;
- записуючи свою розповідь у телерадіостудії, повноцінно засвоювати та використовувати засоби інтимізації, до яких належать: довірливий лад мови, лірично-інтимний, елегійно-урочистий, молитовно-благальний, епічно-розповідний, зухвалий, жартівливий, захоплений, докірливий, гнівний, зневажливий, специфічно „рекламний” та інші мовностилістичні колорити;
- розрізняти багатогранну структуру і комунікативну специфіку усного мовлення, які існують і функціонують у різних сферах суспільно-політичного, національно-духовного життя українців;
- сприймати звукове мовлення теле- і радіоканалів як цілісний відрізок мовленнєвого потоку, де є своя гра темпоритмів, темброві забарвлення, модуляції голосу, від яких також залежить ефективність впливу теле- і радіопередач;
- готувати теле- і радіопередачі так, щоби всією манерою виступу перед мікрофоном і телекамерою журналіст ґрунтовно доносив до реципієнтів змістове наповнення матеріалу;

	- уважно „слухати” себе, схарактеризувати свій голос, свою манеру розмовляти, зіставляти своє мовлення із мовленням інших теле- і радіожурналістів, щоби найефективніше доносити соціально важливу інформацію до серця і розуму кожного телеглядача і радіослухача.																								
Ключові слова	Журналіст, майстерність, усне мовлення, комунікація, красномовство, слово, реципієнт, голос і звуки																								
Формат курсу	Очний																								
Форми навчання	Читання лекцій, запис студентів у навчальній телерадіостудії, прослуховування і обговорення записаних матеріалів, консультації для кращого розуміння, опанування майстерністю ведення теле- і радіопрограм																								
Теми	Подано у формі «Схеми курсу»																								
Підсумковий контроль, форма	Іспит в кінці семестру – комбінований. Оцінка складається із кількості балів, набраних під час першого і другого модулів, а також балів за зачитування власних інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних матеріалів.																								
Пререквізити	Вивчення цього курсу пов’язано з опануванням студентами дисциплін «Основи культури усного публічного мовлення», «Журналістська майстерність», «Радіокомунікація: теорія і новітні практики», «Телекомунікація: теорія і новітні практики», «Історія радіомовлення і телебачення».																								
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Під час викладання курсу студенти слухатимуть радіопередачі і дивитимуться телевізійні програми, зіставлятимуть мову журналістів і співбесідників, будуть записувати власні матеріали та аналізуватимуть свою мову.																								
Необхідне обладнання	Для ефективного опанування майстерністю мовлення під час занять будуть використовувати технічні засоби навчальної телерадіостудії кафедри радіомовлення і телебачення.																								
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. <table border="1" data-bbox="555 1756 1551 2105"> <thead> <tr> <th rowspan="2">Оцінка ЄКТС</th> <th rowspan="2">Оцінка в балах</th> <th colspan="2">Оцінка за національною шкалою</th> </tr> <tr> <th colspan="2">Екзамен</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>A</td> <td>90–100</td> <td>5</td> <td>відмінно</td> </tr> <tr> <td>B</td> <td>81–89</td> <td rowspan="2">4</td> <td>дуже добре</td> </tr> <tr> <td>C</td> <td>71–80</td> <td>добре</td> </tr> <tr> <td>D</td> <td>61–70</td> <td rowspan="2">3</td> <td>задовільно</td> </tr> <tr> <td>E</td> <td>51–60</td> <td>достатньо</td> </tr> </tbody> </table>	Оцінка ЄКТС	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Екзамен		A	90–100	5	відмінно	B	81–89	4	дуже добре	C	71–80	добре	D	61–70	3	задовільно	E	51–60	достатньо
Оцінка ЄКТС	Оцінка в балах			Оцінка за національною шкалою																					
		Екзамен																							
A	90–100	5	відмінно																						
B	81–89	4	дуже добре																						
C	71–80		добре																						
D	61–70	3	задовільно																						
E	51–60		достатньо																						

FX	21-50	2	незадовільно
F	0-20	2	незадовільно (без права перездачі)

Навчальний модуль „Основи дикторської майстерності” оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Він складається із двох змістових модулів. Перший змістовий модуль „Принципи переконування телерадіослухачів живим словом” – 5 год. лекційних, 5 год. практичних і 34 год. самостійної роботи. Другий змістовий модуль „Мисленнєво-мовленнєва діяльність телерадіожурналіста” – 6 год. лекційних, 6 год. практичних і 34 год. самостійної роботи.

Передбачено **поточний, модульний та підсумковий контроль (іспит).**

Упродовж семестру студент може набрати **максимально 50 балів.**

Підсумкові знання студента за семестр можуть бути оцінені **максимально 100 балами.**

Перший модульний і поточний контроль та оцінювання

Під час поточного контролю студент може набрати **10 балів:**

- опрацювання рекомендованої літератури – **2 бали;**
- аналіз теле- і радіопередач на предмет культури усного мовлення – **4 бали;**
- читання власного матеріалу з певним інтонаційним малюнком – **4 бали.**

Під час першого модульного контролю студент може набрати **максимально 15 балів.**

Студент виконує завдання на тему, яка зазначена під рубрикою „Студент повинен вміти”.

Знання студента можуть бути оцінені **15 балами,** якщо:

- на високому інтонаційному рівні прочитано вірш або уривок з прозового твору;
- професійно проаналізовано культуру мовлення теле- і радіопередачі;

- з дотриманням орфоепічних норм, правильною вимовою окремих звуків, звукосполучень, нормативних наголошень начитано свій теле- і радіоматеріал;
- студент вдало використовує невербальні засоби під час створення теле- і радіоматеріалу.

Другий модульний і поточний контроль та оцінювання

Під час поточного контролю студент може набрати **10 балів**:

- опрацювання рекомендованої літератури – **2 бали**;
- аналіз теле- і радіопередач на предмет культури усного мовлення – **4 бали**;
- читання власного матеріалу з певним інтонаційним малюнком – **4 бали**.

Під час другого модульного контролю студент може набрати **максимально 15 балів**.

Студент виконує завдання на тему, яка зазначена під рубрикою „Студент повинен вміти”.

Знання студента можуть бути оцінені **15 балами**, якщо:

- на високому інтонаційному рівні прочитано вірш або уривок з прозового твору;
- професійно проаналізовано культуру мовлення теле- і радіопередачі;
- з дотриманням орфоепічних норм, правильною вимовою окремих звуків, звукосполучень, нормативних наголошень начитано свій теле- і радіоматеріал;
- студент вдало використовує невербальні засоби під час створення теле- і радіоматеріалу.

Отже, разом за семестр (поточний, модульний контроль) студент може набрати **максимально 50 балів**.

Під час іспиту студент може набрати **максимально 50 балів**.

Підсумковий результат знань студента може бути оцінений **максимально 100 балами**.

Оцінка „**відмінно**” (**90-100 балів**) виставляється

	<p>студентові за такі теоретичні знання та практичні навички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ґрунтовне пояснення будь-якої теми з дисципліни „Основи дикторської майстерності”; – повне виконання індивідуального завдання: <ol style="list-style-type: none"> а) на високому інтонаційному рівні прочитано вірш, уривок з прозового твору; б) всебічно проаналізовано культуру усного мовлення теле- і радіопередачі; в) професійно начитано текст власного теле- і радіоматеріалу; • схарактеризовано засоби інтимізації усного мовлення в теле- і радіопередачах. <p>Оцінка „дуже добре”, „добре” (71-89 балів) виставляється студентові за такі теоретичні знання та практичні навички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – добре пояснення будь-якої теми з дисципліни „Основи дикторської майстерності”; – добре виконання індивідуального завдання: <ol style="list-style-type: none"> а) на належному інтонаційному рівні прочитано вірш, уривок з прозового твору; б) проаналізовано культуру усного мовлення теле- і радіопередач; в) дохідливо начитано текст власного теле- і радіоматеріалу; • схарактеризовано засоби інтимізації усного мовлення в теле- і радіопередачах. <p>Оцінка „задовільно” (51-69 балів) виставляється студентові за такі теоретичні знання та практичні навички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – посереднє пояснення будь-якої теми з дисципліни „Основи дикторської майстерності”; – поверхове виконання індивідуального завдання: <ol style="list-style-type: none"> а) не зовсім виразно прочитано вірш, уривок з прозового твору; б) не зовсім правильно проаналізовано культуру усного мовлення теле- і радіопередач; в) не зовсім ясно начитано текст власного теле- і радіоматеріалу; • не зовсім точно схарактеризовано засоби інтимізації усного мовлення в теле- і радіоматеріалі.
--	--

	<p>Оцінка „незадовільно” (до 50 балів) виставляється, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> – жодна тема з дисципліни „Основи дикторської майстерності” не розкрита; – не виконано жодного аспекту індивідуального завдання; – не опрацьована рекомендована література.
<p>Питання до екзамену.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Схарактеризуйте мовленнєвий закон з позиції вимог риторики. 2. Комунікативні якості теле- і радіоматеріалів. 3. Що таке правильність усного мовлення? 4. Суть комунікативної якості „виразність”. 5. Що зумовлює ясність теле- і радіокомунікації? 6. Чим зумовлена точність теле- і радіокомунікації? 7. Сутність „усного мовлення”. 8. Схарактеризуйте основні вимоги виступу перед телекамерою і мікрофоном. 9. Психологічні особливості діалогу перед мікрофоном і телекамерою. 10. Чому звукове мовлення сприймається на слух як цілісний відрізок мовленнєвого потоку? 11. Які причини зумовлюють неясність усного мовлення? 12. Від чого залежить єдність думки і висловлювання? 13. Яка особливість діалогу телерадіожурналіста з аудиторією? 14. У чому полягає взаємодія в ефірі телерадіожурналіста й аудиторії? 15. Назвіть особливості словесного втілення теле- і радіожурналістського задуму. 16. Чому інтонацію називають серцем і розумом живої мови, її „музикою”? 17. Як взаємодіють вербальні і невербальні засоби в теле- і радіоматеріалах? 18. Схарактеризуйте мовностилістичний колорит усного мовлення. 19. Чому українську мову називають домом нашого буття? 20. Які функції дихальних органів людини?

	<p>21. Назвіть і схарактеризуйте органи усного мовлення.</p> <p>22. Як подолати мовні дефекти?</p> <p>23. Чому модуляція голосу надає змістові мови теле- і радіоматеріалу ширшого значення?</p> <p>24. Схарактеризуйте темп мовлення в інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних теле- і радіожанрах.</p> <p>25. Як навчитися точності висловлювання у теле- і радіопередачах?</p> <p>26. Головні засади упорядкування мовлення у теле- і радіоефірі.</p> <p>27. Схарактеризуйте функції української мови.</p> <p>28. У який спосіб українська мова має стати національно-культурним полем телерадіоефіру?</p>
Опитування	<p>Анкету-оцінку з метою оцінювання студентами якості викладання дисципліни «Основи дикторської майстерності» надамо після завершення курсу.</p>

СХЕМА КУРСУ «ОСНОВИ ДИКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ»

Змістовий модуль 1. Принципи переконування телерадіослухачів живим словом

Тема 1. Комунікативні якості усного журналістського мовлення

(1 година)

1. Сутність мовленнєвого закону.
2. Система комунікаційних якостей теле- і радіоматеріалів.
3. Розуміння предмету „усне мовлення”.
4. Мотиваційна діяльність теле- і радіожурналіста.

Жива мова невіддільна від самої людини, від її свідомості, мислення, переживань. Взаємозв'язок внутрішньої та зовнішньої мов. Майстерність журналістського мовлення ґрунтується на глибокому розумінні предмета мовлення – загальній культурі, світогляді, інтелектуальних здібностях, професійній підготовці, мотивації цілеспрямованої, продуктивної діяльності стосовно донесення до реципієнтів соціально-важливої інформації.

Питання для дискусії на практичному занятті

(1 година)

1. Схарактеризувати мовленнєвий закон.

2. На чому ґрунтується майстерність усного журналістського мовлення?
3. Які основні засоби донесення до реципієнтів змісту теле- і радіоматеріалів?
4. Професійна мотивація журналістського усного мовлення.

Рекомендована література:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990.
2. Бахтин М. М. Проблемы речевых жанров / М. М. Бахтин. – М., 1986.
3. Колшанський Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Г. В. Колшанский. – М., 1984.
4. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: підручник / В. В. Лизанчук. – К. : Знання, 2006. – С. 60–80.
5. Ревуцький Д. Живе слово / Д. Ревуцький. – Львів, 2001.
6. Ровенчак О. Слово має визволяти, а не поневолювати / О. Ровенчак // День. – 2008. – 3 жовт.
7. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. – вид. 2-ге, перероб. і доп. / Г. М. Сагач. – К. : Видавничий Дім „Ін Юре”, 2000. – С. 108–113.

Самостійна робота

(11 годин)

Опрацювання рекомендованої літератури до теми. Прослуховування теле- і радіопередач (чужих і власних), щоби визначити комунікативні якості мовлення: правильність, виразність, точність, стислість, доцільність. Вироблення вміння „слухати” себе й об’єктивно характеризувати свій голос, свою манеру розмовляти.

Тема 2. Монологічне і діалогічне мовлення теле- та радіожурналіста

(2 години)

1. Вимоги до виступу перед мікрофоном і телекамерою.
2. Особливості діалогу теле- і радіожурналіста із безпосереднім співрозмовником і аудиторією.
3. Передумови єдності думки і висловлювання.
4. Причини, що зумовлюють неясність мовлення.

Сприймання телерадіожурналістського матеріалу залежить не лише від актуальності теми і змісту, а насамперед від точності висловлювання, яка забезпечується наполегливим тренуванням. Перетворення змісту журналістського твору на живий малюнок мовленнєвими засобами.

Монологічна художня мова. Побудова розповіді про пережите, авторська мова від першої особи, що спричинює єдність думки і виразу. Діалогічне мовлення сприяє упорядкуванню розповіді, активності думки, створенню образного бачення, інтенсивності почуттів, які супроводжуються розподіленою увагою.

Питання для дискусії на практичному занятті (2 години)

1. Особливості виступу теле- і радіожурналіста перед мікрофоном і телекамерою.
2. Складники майстерності усного мовлення.
3. Діалогічний характер мовлення по радіо і телебаченню.
4. Що забезпечує єдність думки і висловлювання?

Рекомендована література:

1. Бугрим В. Журналіст на телеекрані / В. Бугрим. – К., 2000.
2. Дейнегіна Т. О. Майстерність телеведучого: вступ до спеціальності : навчальний посібник / Т. О. Дейнегіна. – Луганськ : ТОВ „Віртуальна реальність”, 2010. – 332 с.
3. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: навч. посібник / З. Є. Дмитровський. – Львів, 2006. – С. 17–33.
4. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В. Й. Здоровега. – 2-е вид., переробл. і допов. – Л. : ПАІС, 2004. – С. 130–141.
5. Лизанчук В. В. Журналістська майстерність: підручник / В. В. Лизанчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 376 с.
6. Ножин Е. А. Мастерство устного виступлення / Е. А. Ножин – М. : „Политиздат”, 1989.
7. Платон. Діалоги / Платон. – К., 1995.
8. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. – К., 2001. – 206 с.
9. Томан І. Мистецтво говорити : пер. з чес. / Іржі Томан. – К. : Політвидав України, 1989. – 293 с.

Самостійна робота (12 годин)

Опрацювання рекомендованої літератури. Записати з ефіру монологічні і діалогічні теле- і радіопередачі, проаналізувати темпоритми, темброві забарвлення, модуляції голосу. Поліпшувати норми літературної вимови вправами за такою схемою:

- повноголосна вимова голосних у різних позиціях у слові;
- вимова йотованих голосних;
- вимова нескладових голосних;
- вимова шиплячих приголосних;
- вимова африкатів "дз" та "дж";
- вимова буквених сполучень "зш", "зж", "зч", "штї", "жці", "чці", "тці";
- вимова дієслівних закінчень "ться", "шся", "ов", "ав" тощо;
- вимова префіксів "роз", "без", "з", "над", "об", "від", "під", "перед", "між".

Тема 3. Словесне втілення журналістського задуму (2 години)

1. Головні психологічні засади мовлення по радіо і телебаченню.
2. Глибоке розуміння сутності теле- і радіоматеріалу.
3. Взаємодія двох поведінок – телерадіожурналіста й аудиторії.
4. Гнучкість думки і виразність висловлювання.

Особливість реалізації задуму телерадіожурналіста в тому, що головним виражальним засобом є слово. Тому важливо глибоко відчувати сутність матеріалу, позбутися орфоепічних помилок, логічно будувати фрази, створити належний психологічний стан, що дасть можливість журналістові почуватися максимально природно, вільно, комфортно, відчувати очікування аудиторії. Важливо при цьому плекати красу української мови як глибинного національного коду.

Питання для дискусії на практичному занятті (2 години)

1. Схарактеризувати психологічні засади мовлення по радіо і телебаченню.
2. Окреслити мотиви створення теле- і радіоматеріалів.
3. Мовностилістичні вимоги до написання матеріалів для радіо і телебачення.
4. Які особливості усного мовлення треба враховувати під час створення телевізійних і радіопередач?

Рекомендована література:

1. Дворянин П. Звукова атмосфера у радіотворчості / П. Дворянин // Теле- та радіожурналістика. – 2009. – Вип. 8. – С.145–150.

2. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В. Й. Здоровега. – 2-е вид., переробл. і допов. – Л. : ПАІС, 2004. – С. 64–73.
3. Іванов В. Ф. Журналістська етика : підручник / передмова В. П. Мостового. – 2-ге вид., випр. / В. Ф. Іванов, В. Є. Сердюк. – К. : Вища школа, 2007. – 231 с.
4. Лизанчук В. В. Психологія мас-медіа: підручник / В. В. Лизанчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 23–98.
5. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. – 5-те вид., перероб. та доп. / І. Л. Михайлин. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – С. 287–316.
6. Сербенська О. Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою / Олександра Сербенська // Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2002. – Вип. 4. – С.121–127.
7. Сербенська О.А. Телевізійний текст як об'єкт вивчення / В. Бабенко, О. Сербенська // Теле- та радіожурналістика. Збірник науково-методичних праць. – Випуск 8. – Львів, 2009. – С.105–118.
8. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : посібник. – 2-ге вид., доповн. і переробл. / А. В. Яковець. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2009. – С.18–53.

Самостійна робота

(11 годин)

Опрацювання рекомендованої літератури. Записувати на відео- і звуконосій власні теле- і радіоматеріали, розуміючи, що усне мовлення діє на слухача і глядача не тільки змістом, а всією манерою виступу. Тому потрібно виробляти інтонацію усного мовлення: вивчати напам'ять вірші, уривки з прозових творів, приказки, прислів'я, скоромовки, що сприяє виробленню техніки мовлення, його збагачуванню.

Змістовий модуль 2. Мисленнєво-мовленнєва діяльність телерадіожурналіста

Тема 4. Вербальні та невербальні засоби впливу на телерадіоаудиторію

(2 години)

1. Інтелектуальна насиченість теле- і радіожурналістського матеріалу.
2. Особливості слова і зображення в теле- і радіокомунікації.
3. Невербальні засоби – серце і розум живої мови.
4. Мовностилістичні колорити усного мовлення.

У нинішніх умовах чужомовної експансії „вухо” багатьох байдуже до мелодій української мови, а новітні технології, серед яких надзвичайно небезпечними для формування українського звукового простору є аудіовізуальні засоби, чимало з яких, на жаль, продукують нові форми лінгвоциду. У цьому контексті надзвичайно важливо, щоби студенти професійно оволоділи усним телерадіомовленням, яке складається з вербальних (словесних) й невербальних (жести, міміка, поза, хода, дихання, покашлювання, погляд, інтонація, акустичні засоби тощо) засобів передачі інформації. Процес навчання охоплює фонетичну систему та артикуляційну базу сучасної літературної мови, єдині норми вимови, що є свідченням мовної культури телерадіожурналіста.

Питання для дискусії на практичному занятті

(2 години)

1. Схарактеризувати виражальну палітру радіо і телебачення.
2. Чому слово – головний виражальний засіб радіо?
3. Яка роль невербальних засобів у теле- і радіокомунікуванні?
4. Особливості взаємодії вербальних і невербальних засобів спілкування.

Рекомендована література:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Ф. Бацевич. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2000. – 237 с.
2. Корж Н. Г. Із скарбниці античної мудрості / Н. Г. Корж, Ф. Й. Луцька. – Київ, 1988.
3. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: підручник / В. В. Лизанчук. – К.: Знання, 2006. – С. 12–80.
4. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – С.190–227.
5. Сагач Г. М. Мистецтво ділової комунікації / Г. М. Сагач. – К., 1995. – 180 с.
6. Сербенська О. Голос і звуки рідної мови / О. Сербенська. – Львів: Априорі, 2020. – 280 с.
7. Сердюк О. П. Основи управління комунікативним процесом. – К. : ІЗМН, 1998. – 240 с.
8. Чмут Т. К. Культура спілкування: навч. посіб. для студентів і викладачів вищих навчальних закладів / Т. К. Чмут. – Хмельницький : „ХІРУП”, 1999.

Самостійна робота

(11 годин)

Опрацювання рекомендованої літератури. Аналіз, осмислення вербальних і невербальних засобів комунікації у власних матеріалах, а також у телевізійних і радіопередачах інших авторів. Долати неправильну артикуляцію звуків, опанувати засоби інтимізації, що є важливою передумовою поліпшення ефективності сприймання теле- і радіоматеріалів.

Тема 5. Українська мова має стати національно-культурним полем телерадіоефіру

(2 години)

1. Українська мова – дім нашого морально-духовного і національного буття.
2. Лексика і фразеологія теле- і радіожурналіста у процесі формування українського національно-духовного середовища.
3. Комунікативна специфіка впливу усного мовлення на розум і волю теле- і радіоаудиторії.
4. Професійне українське мовлення в теле- і радіоефірі – найголовніша умова утвердження соборної української України.

Актуальність риторики (красномовства) зумовлюється універсальністю й феноменальністю української мови, адже мова підносить людину, в тому числі телерадіожурналіста, над світом природи, виділяє її як інтелектуальний феномен, який здатний пізнавати, освоювати і творити світ. Українська мова дає можливість людині реалізувати себе як духовну особистість, ідентифікуватися з власним „Я”, колективом, телерадіоаудиторією, суспільством, нацією. Мова моделює вчинки, щоденну прагматику. Знецінення журналістами мови знецінює їх самих як мовців, виразників морально-духовної культури.

Телерадіожурналісти покликані своїми матеріалами підтримувати у глядачів, слухачів стан психологічної впевненості, рівноваги, відчиняти вікно життєвої перспективи, духовної опори.

Питання для дискусії на практичному занятті

(2 години)

1. Українська мова – життєдаєне джерело існування нації.
2. Схарактеризуйте роль телебачення і радіомовлення в системі формування української національної ідентичності.

3. Складники позитивного впливу усного мовлення теле- і радіожурналістів на реципієнтів.
4. Проблеми утвердження повсюдного функціонування української мови в теле- і радіоорганізаціях.

Рекомендована література:

1. Дзюба І. Мова і гримаси суспільства / І. Дзюба // Літературна Україна. – 2003 р. – 20 берез.
2. Лемко І. Коли надлаmano духовний стрижень народу / І. Лемко // Дзвін. – 2016. – № 3. – С. 121–135.
3. Лизанчук В. Творімо разом Україну! : монографія / В. Лизанчук. – Львів : ПАІС, 2009. – 452 с.
4. Лизанчук В. Інформаційна безпеки України : теорія і практика : підручник / Василь Лизанчук. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. – С.181–286, 579–677.
5. Масенко Л. Європейська хартія як інструмент розколу країни / Л. Масенко // День. – 2012. – 6 верес.
6. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація : статті і фрагменти / О. Потебня. – Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1992. – 157 с.
7. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. – К., 2001. – 206 с.
8. Фаріон І. Лінгвістичні наслідки Переяславської (з)ради / І. Фаріон // За вільну Україну. – 2002. – 13 листоп.
9. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності) / О. Федик. – Львів : Місіонер, 2000. – 300 с.

Самостійна робота

(11 годин)

Опрацювання рекомендованої літератури. Аналіз теле- і радіопередач на предмет культури мовлення: лексико-фразеологічна, граматична, орфоепічна та орфографічна внормованість, тобто вживання слів, їх форм, звуків, звукових комплексів, синтаксичних конструкцій відповідно до усталених норм, усунення мовних помилок, невиправданих запозичень (русизмів, англіцизмів), невдалих неологізмів, чужорідних елементів, вульгаризмів та ін. У такий спосіб студенти формуватимуть у себе естетику української мови, тобто здатність відчувати її красу, вишуканість, довершеність, розуміння, що мова є найважливішим засобом ідентичності, комунікації, основою безпеки нації і держави.

Тема 6. Шляхи оволодіння теле- і радіожурналістами красномовством

(2 години)

1. Комунікативні якості усного мовлення: правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність.
2. Функції дихальних органів телерадіожурналіста.
3. Голосові органи (голосові зв'язки).
4. Органи артикуляції.
5. Подолання дефектів мовлення.

Щоби телерадіожурналісти ефективно донесли до реципієнтів свої твори, то вони повинні добре володіти навичками красномовства. Тому потрібно добре знати функції дихальних органів, оскільки для того, щоб гарно говорити, треба мати правильне (фонаційне) дихання, його потрібно виробляти. Важливою частиною органів мовлення є також голосові органи (голосові зв'язки). Голос має силу, висоту й забарвлення. Сила голосу залежить від сили потоку повітря, що його видихає людина, розвитку голосових зв'язок, а також від стану резонансних порожнин під голосовими зв'язками. Чоловіки, як правило, мають нижчий голос, а жінки – вищий. Телерадіожурналіст повинен володіти таким голосом, щоби глядачі, слухачі його чули, розуміли й сприймали. Складовою частиною органів мовлення є органи артикуляції, до яких належать усі органи мовлення, що розміщені над гортанню: губи, щелепи, верхні й нижні зуби-різці, м'яке і тверде піднебіння, язичок і язик. Дефекти мови, так звану шепелявість, гаркавлення, гугнявість та ін., можна усунути шляхом тренування у поєднанні з правильною артикуляцією.

Питання для дискусії на практичному занятті

(2 години)

1. Схарактеризуйте комунікативні якості усного мовлення.
2. Назвати функції дихальних органів.
3. Особливості фонаційного дихання.
4. Голосові зв'язки й органи артикуляції.
5. Як подолати дефекти мовлення?

Рекомендована література:

1. Гладишева А. О. Сценічна мова / А. О. Гладишева. – К., 1996.
2. Карасьов М. М. Станіславський і сценічна мова / М. М. Карасьов. – К. : Мистецтво, 1963. – 160 с.
3. Лизанчук В. В. Психологія мас-медіа: підручник / В. В. Лизанчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 5–71.

4. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – С.171–190.
5. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. – вид. 2-ге, переробл. і доп. / Г. М. Сагач. – К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2000. – С. 73–116.
6. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. – К., 2001. – С. 55–65.
7. Сербенська О. Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою / Олександра Сербенська // Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2002. – Вип. 4. – С.121–127.
8. Томан І. Мистецтво говорити: пер. з чес. / Іржі Томан. – К. : Політвидав України, 1989. – 293 с.

Самостійна робота

(11 годин)

Опрацювання рекомендованої літератури. Записані на відеозвуконосій теле- і радіоматеріали (свої та чужих авторів) студенти уважно переглядають і слухають, щоби відшукати саме свій голос, уміти його розблокувати, зробити природним, приємним, зберігаючи українську національну специфіку мовлення. Для цього студенти опановують техніку мовлення, виробляють правильне дихання, здійснюючи такі практичні заняття:

- дихальні вправи для розвитку глибокого та об'ємного, безшумного вдиху;
- дихальні вправи на подовжений видих;
- вправи на активну роботу діафрагми;
- виявлення та закріплення правильної зони резонації розмовного голосу;
- тренаж розмовного голосу у вправах на зміну гучності та тональної висоти голосу;
- артикуляційна гімнастика;
- вправи на зняття зайвого м'язового напруження гортані, шиї, потилиці;
- активна вимова приголосних та ясна вимова голосних звуків окремо, у звукосполученнях та чистомовках;
- відпрацювання скоромовок у різних темпах мовлення.

Склав О. П. Гарда